

Des de Catalunya: la governança mundial i el desafiament dels pobles sense Estat.

Germà Pelayo,
Fòrum Democràtic Mundial
desembre 2017

Les eleccions imposades des de Madrid el 21 de desembre de 2017, que han estat la continuació del cop d'estat institucional espanyol, avalat per la UE, han estat guanyades un altre cop pel bloc independentista, encara que per un marge estret. Podrà governar però li serà difícil implementar el mandat popular de la recuperació de l'efimera República catalana proclamada el 27 d'octubre, i també la reconstrucció de l'autonomia. El govern de Madrid ha empresonat a una part del govern legítim i ha enviat a l'exili a una altra part. Els tribunals han imputat a nous líders de l'esquerra i la dreta i de la societat civil, en un encausament general contra la pròpia idea d'independència, tot fent servir el "delicte de rebel·lió", un terme totalment inconcebible en el context de la legislació europea i dels valors que la sostenen.

L'estratègia de Madrid és atacar indefinidament per terra mar i aire al sector independentista. S'utilitzen tribunals; unes forces d'ocupació disposades a fer servir la violència; una intoxicació mediàtica omnipresent; l'ofec financer de líders i d'alguns ciutadans; una repressió capil·lar sobre ajuntaments, escoles i sectors activistes; diferents formes de censura; i condicionar la restitució del govern autònom i de les seves competències suspeses, a l'abandó de la restitució de la República proclamada pacíficament amb la majoria independentista i el referèndum. Per això Madrid ha amenaçat també amb forçar la repetició d'eleccions, fins i tot diverses vegades fins aconseguir guanyar. Aquest règim que continua anomenant-se democràcia però que està deixant de ser-ho cada vegada més en molts aspectes, condueix a la societat catalana a un carreró sense sortida.

Possiblement el primer moviment del nou govern, si aconsegueix constituir-se, és adreçar-se un cop més a Europa per demanar-li que obligui a Espanya a acceptar un referèndum acordat. Si Europa continua ignorant el problema, la continuació podria ser un període brutal o grandios de la història. Caminarem cap a una revolució o cap a l'ocupació i la submissió permanents.

Més enllà de Catalunya i Espanya, el que està en joc és el propi sentit de la democràcia que es manifesta en dues visions: una democràcia neoliberal vigent, però molt problemàtica, acotada a uns Estats-nació cada vegada menys sobirans, i de l'altra banda una democràcia sense fronteres possible i necessària, que podria desenvolupar-se a escala global alhora que es repensa a si mateixa en profunditat, i inclou l'autodeterminació dels pobles i les comunitats com un dels seus elements constituents irrenunciables.

Per entendre l'impacte que ell conflicte podria tenir en l'evolució de l'ordre mundial, paga la pena assenyalar els aspectes següents:

1. És un conflicte que afecta els valors fonamentals d'Europa i a l'evolució de la democràcia al món. L'ordre westfalià, és a dir la divisió del planeta en Estats sobirans, és un dels pilars del sistema mundial, i la mobilitat de les fronteres és un dels tabús d'aquest ordre. El sistema mundial justifica aquesta immobilitat en nom d'una pau que en realitat reporta més beneficis a les elits del que ho feien les freqüents guerres en segles anteriors, però que tot i això, per l'obvietat que representa el desig compartit d'aquesta mateixa pau, obté una àmplia

legitimació ciutadana. Els governs dels grans països europeus volen protegir els seus privilegis territorials i econòmics i utilitzen la UE com una aliança en benefici de les seves elits. És la continuació del que fa dos segles ja havia estat la Santa Aliança: una coalició de poderosos que els protegeix de les demandes dels seus súbdits, en nom de la pau comuna. La immobilitat de les fronteres privilegia l'estabilitat financera, i anteposa la màquina piconadora de beneficis per als rics que penalitza les vides de les majories, i constreny la democràcia als espais reclosos dels Estats-nació. En el cas català, s'alien per oprimir un moviment pacífic, democràtic, ideològicament transversal, obert a la immigració, esperançant en la possibilitat de recuperar un Estat del benestar que reula a tot Europa, defensor d'una cultura i una llengua amenaçades per la globalització, i que ha gosat anteposar la democràcia a les lleis immòbils d'un poder espanyol hereu d'un passat franquista i colonial.

2. L'elecció estratègica del gradualisme gandhià a Catalunya obre una nova via històrica de resolució de les disputes nacionals. Des que el 2006 el govern del PP va retallar dràsticament un estatut català ratificat per votacions als parlaments a Madrid i Barcelona, i mitjançant un referèndum popular, la resposta ciutadana i governamental ha estat gradual, democràtica i pacífica, tot travessant etapes enfront de les negatives a diàleg des de Madrid. La negativa el 2010 a acceptar l'estatut original i a un pacte fiscal per evitar ofegar l'autonomia durant la crisi. La negativa posterior, després que l'independentisme havia crescut considerablement, a reconèixer el dret a l'autodeterminació. La negativa a negociar després d'un primer referèndum tolerat el 2015 on la independència va guanyar. La brutal repressió d'un segon referèndum unilateral el 2017 amb més de 1000 ferits. L'actual repressió en tots els fronts, ja esmentada.

3. L'acusació d'insolidaritat amb altres regions amaga la baixa qualitat democràtica de la majoria dels actuals aparells centrals d'Estat i la seva insolidaritat vertical. El neoliberalisme no redueix la mida de les burocràcies sinó que els aparells públics es transformen en instruments al servei dels poderosos, que amb les seves polítiques continuen eixamplant la bretxa entre rics i pobres des de fa dècades. A Espanya, el govern de Madrid obliga a una transferència entre territoris excessiva segons els estàndards dels sistemes federals (transferència del 8% del PIB català, 4% entre *landers* alemanys, 1% o menys entre els Estats de la UE) que provoca que a Catalunya molts serveis públics siguin no iguals, sinó pitjors, que els de les regions beneficiàries. Per acabar, construeix un sistema territorial radial que beneficia Madrid com a pol econòmic i financer i relega a una perifèria progressivament desindustrialitzada, a dependre del turisme, de l'agricultura subvencionada o de les rendes dels seus emigrants.

La resposta a l'acusació d'insolidaritat de les regions riques que es poden separar, des d'un punt de vista moral, no hauria de plantejar la qüestió de si tots els pobles sense Estat tenen dret a l'autodeterminació, o només alguns (les antigues colònies), o només aquelles més pobres perquè possiblement serien menys insolidàries, o cap. El que cal és una qüestió d'un altre ordre: si qualsevol comunitat humana, sigui un poble sense Estat o no, sigui rica o pobre, té aquest dret. La postura que defensaré i desenvoluparé aquí, és l'afirmativa.

4. La resistència a la mobilitat de les fronteres amaga la por a la pèrdua del poder corporatiu i institucional d'uns pocs, sota el mite de la balcanització i la deterioració del sector públic. Qüestionar la integritat dels estats neoliberals esdevé aleshores una forma de contribuir a fer front al sistema. Això es fa mitjançant el clam de la llibertat dels pobles sense estat, emparat en el dret universal de protecció de les minories. Jean-Claude Juncker, president de la Comissió Europea, va declarar recentment que no li agradaria imaginar una

Europa futura amb noranta estats. La por a la balcanització es funda en dos raonaments: el mimetisme històric, i l'hipotètic interès de les elits econòmiques mundials per un mapa fragmentat d'Estats febles. El primer argument es debat amb fets històrics: els casos aïllats d'independències recents (Eritrea, Sudan del Sud, Timor Oriental) no van provocar efectes en cadena, mentre que les independències successives o simultànies (descolonitzacions dels anys 1960 i conseqüències de la caiguda del mur en els anys 1990) tingueren lloc com a resultat de fets històrics aliens a un contagi nacionalista. Les descolonitzacions van ser la consumació de la derrota europea a la Segona Guerra Mundial mentre que la caiguda del mur va propiciar el col·lapse del sistema socialista.

El segon argument sorgeix de la creença segons la qual la fragmentació en Estats febles i petits beneficia un neoliberalisme globalitzat i poderós. Aquest argument ignora com alguns dels països més eficients del món són petits. Ignora també que una societat civil local forta com la catalana pot doblegar les forces globals al seu territori. Per això el que és important no és el nombre d'Estats al mapa, sinó com de justes o injustes són les relacions entre ells, i a l'interior d'aquests, i com aquestes relacions beneficien o no a tota la seva ciutadania, des de la perspectiva de la satisfacció de les seves necessitats i drets: pau, alimentació, sanitat, habitatge, recursos.

5. La por al risc de nacionalismes violents que condueixin a guerres, afavoreix un *statu quo* que perjudica les iniciatives pacifistes contra el sistema. El fantasma de la guerra fa il·legítims els secessionismes. Europa mira enrere i té por de la seva història. Fins i tot aquells que reconeixen que el moviment català és absolutament pacífic, fonamenten el seu rebuig a que podria donar peu a d'altres moviments menys pacífics en altres indrets. Però totes les revolucions obren una bretxa per on pot esmicolar-se el millor o el pitjor de la naturalesa humana. I el dilema és si davant d'aquest risc, la causa mereix que gosem la revolució o no. És la voluntat de les minories un dret universal que cal defensar? La gran contradicció i el gran desafiament a la geopolítica seria que la comunitat internacional accepti nous Estats allà on només hi ha hagut voluntat popular democràtica i pacífica, i no com a fruit de conflictes armats. Però si més no ara per ara, Europa no està preparada per fer aquest salt. O potser sí?

6. En contrast, les nacions sense Estat poden contribuir, paradoxalment, a l'emergència d'un relat post-westfalià pacífic i ciutadà de la governança mundial. La diversitat de pobles sense Estat arreu del món qüestiona de moltes formes diferents la cotilla westfaliana. En l'era de la globalització, la voluntat autonomista i independentista d'aquests pobles pot contribuir, no a un món de nacions enfrontades entre elles sinó al contrari, a l'emergència d'un relat post-nacional de l'ordre polític global. Teixir el mapamundi des de baix tot portant cap a a) Estats sobirans que deixarien de ser l'actor central de l'ordenació política internacional, i compartirien el seu protagonisme amb altres actors. b) Una sobirania exclusiva última sobre el territori que tendiria a ésser compartida horitzontalment amb diferents nivells administratius però amb els mateixos valors comuns. c) Un futur on es multiplicarà el reconeixement de pobles i comunitats mitjançant solucions confederals, federals, associatives, autònomes, co-sobiranes i de vegades mitjançant independències completes, tot això de forma pacífica i democràtica. d) La igualtat fictícia de les actuals sobiranes excoents dels Estats, pot evolucionar cap a una base ciutadana universal fundada en la pau, la solidaritat i l'empatia, representada en múltiples pertinences, amb autoritats i xarxes multi-escalars integralment democràtiques que articulen les seves competències, ofereixen serveis, estableixen regles, celebren la diversitat, i gestionen pacíficament i creativa la resolució de conflictes. e) els futurs exercicis d'autodeterminació deixaran de ser excepcions històriques

conflictives, i es convertiran en un element ordinari de l'operativa política ciutadana internacional. f) La instauració de regles democràtiques internacionals obligaria a repensar també la pròpia naturalesa dels sistemes representatius moderns.

7. A més, obren la porta a les sobiranes de proximitat. Més enllà de les comunitats que es reconeixen com a pobles o nacions sense Estat, altres comunitats sense un passat comú, però amb un projecte propi de futur, podrien aspirar també a l'autodeterminació. Societats que planifiquen o construeixen una relocalització integral on les institucions del territori tornarien a estar al servei del poble i no de les elits regionals o mundials, de forma que la seva proliferació podria conduir a una governança mundial alternativa. Territoris petits on la ciutadania prendria directament les decisions per sobre del simulacre de la representativitat de partits majoritàriament segrestats pel sistema. La multiplicació d'aquestes sobiranes de proximitat permetria avançar l'agenda democràtica planetària i disgregaria el poder de les grans potències tot abandonant la seva agenda bel·licista i neoliberal, i beneficiant enormement la governança mundial des de la perspectiva de l'augment de la pau, la justícia, la igualtat i l'equilibri amb el medi ambient. Si la proximitat comercial garanteix un millor control ciutadà de la producció i la distribució, i amb elles més qualitat dels béns i serveis administrats, a l'àmbit de la política, la proximitat en la presa de decisions és fonamental per assegurar una democràcia real de baix a dalt.

Aquest context porta també a una reconversió radical de les organitzacions regionals. Aquestes haurien d'abandonar llur rol d'agents del gran capital que com la UE, dirigeix des de dalt les polítiques públiques que afecten els seus 27 membres. Si els països es multipliquessin, la UE podria transformar-se en una eina al servei de la voluntat de la seva gent i la satisfacció de les seves necessitats, entre les quals acabar amb la discriminació entre pobles de primera i de segona, ja siguin pobles amb o sense Estat.

Com a conclusió, Catalunya és una oportunitat més per mantenir viva la flama de la necessària subversió dels pobles a l'ordre mundial. Sacsejar la rigidesa geopolítica de l'ordre westfalià, si és fa des de baix i de forma democràtica com és el cas català, porta a un moviment sísmic que qüestiona el sistema actual al servei d'uns pocs, ja que ataca un dels seus pilars: les immutables 195 províncies de la seva governança mundial. Potser no és l'oportunitat més visible ni la que generi més simpatitzants fora de les seves fronteres, a causa del que confusament s'interpreta com una revolta nacionalista, quan en realitat, com s'ha argumentat, es tracta d'una lluita més àmplia pels drets socials i civils. Sense ser la revolució ideal, és la revolució possible del nostre temps, perquè ha permès a Catalunya l'aliança de diferents sectors i classes socials. Ha donat lloc a una coalició transversal de partits i ideologies darrere d'un poble unit en la seva voluntat de canviar el mapa, entenent-ho com una forma d'intentar la ruptura de les perverses regles de joc global. La conscienciació política d'aquests petits pobles és un fenomen històric amb un potencial transformador de les societats, que tot i que no sempre serà ben aprofitat, va més enllà de la defensa de la diversitat ètnica cap a la transversalitat de les necessitats socials i ambientals expressades des de baix. Tot plegat pot representar un dels elements clau d'un moviment futur de construcció d'una veritable democràcia internacional, tot transcendent els fonaments de la precària pau global actual.